

Senioru ABC

Labklājības ministrija

Senioru ABC

Topošajiem un esošajiem
pensionāriem

Labklājības ministrija

Informācija aktuāla uz 2020. gada 1. janvāri

Labklājības ministrija
Skolas iela 28, Rīga, Latvija
www.lm.gov.lv

Literārais redaktors: Oskars Lapsiņš
Dizains un makets: Aleksandrs Kosarevs

Izmantotas fotogrāfijas no LETA, *Shutterstock*.

Izdevējs: SIA *Izdevniecība Rīgas Vīļņi*
Kaļķu iela 15-8, Rīga, LV-1050
2020

Saturs

8	Latvijas pensiju sistēma
9	Sociālās iemaksas pensijas kapitālam
10	Pensiju 1. līmenis
11	— Tiesības uz vecuma pensiju
16	— Apdrošināšanas stāžs
24	— Vecuma pensijas aprēķināšana
30	— Minimālā vecuma pensija
31	— Iedzīvotāju ienākuma nodoklis no pensijas
36	— Pensijas pieprasīšana, lēmuma pieņemšana, tā apstrīdēšana
39	— Pensionāra apliecība
40	— Pensijas izmaksa
42	— Pensiju indeksācija
44	— Pensijas pārrēķins
44	— Pensija par darbu ārpus Latvijas
46	— Atbalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā
48	Pensiju 2. līmenis
52	Pensiju 3. līmenis
54	Sociālais dienests un sociālais darbs
58	Pašvaldības sociālā palīdzība
64	Sociālie pakalpojumi
66	— Pašvaldības finansētie sociālie pakalpojumi
70	— Valsts finansētie sociālie pakalpojumi
75	Noderīga informācija

Dārgie lasītāji!

Latvijas pensiju sistēma ir augusi kopā ar atjaunoto Latvijas valsti. Tā nemitīgi tikusi pilnveidota un uzlabota, saglabājot nemainīgu un stabilu pamatu.

Latvijas pensiju sistēma ir balstīta uz apdrošināšanas principiem – pensijas apmērs ir atkarīgs no veikto sociālo apdrošināšanas iemaksu apjoma un iesaistes ilguma sociālās apdrošināšanas sistēmā.

Es augsti novērtēju ikkatra seniora darba mūža ieguldījumu. Tāpēc mēs – tagadējā paaudze – esam atbildīgi par tiem senioriem, kuriem pensijas piešķirtas pēc iepriekšējās sociāli ekonomiskās iekārtas nosacījumiem vai valsts neatkarības atjaunošanas sākumposmā, tomēr mums vienlaikus ir jādomā, kā veiksmīgi salāgot šodienas un nākotnes pensionāru intereses un vajadzības.

Latvijas Pensionāru federācija kopā ar Labklājības ministriju un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru ir izveidojusi detalizētu skaidrojumu par Latvijas pensiju sistēmu, valsts un pašvaldību nodrošināto palīdzību un sniegtajiem pakalpojumiem.

Nu Jūsu rīcībā ir **SENIORU ABC!**

Te atradīsiet
visplašāko informāciju.

Ceru, ka šis ceļvedis
būs noderīgs ne tikai
tiem, kuri jau saņem
pensiju, bet arī tiem,
kuri vēl tikai sāk savas
darba gaitas. Jo dzīves
gudrība māca:
“Ja vēlies būt bagāts,
domā par uzkrājumiem
tikpat daudz, cik par
naudas pelnīšanu.”

Tāpēc es ceru,
ka šis buklets
izskaidros arī jaunajai
paaudzei, cik svarīgi būt likumīgi nodarbinātam un maksāt sociālās
apdrošināšanas iemaksas.

Tāpat sagaidu, ka Jūs – seniori – par šiem jautājumiem runāsit
ar saviem bērniem un mazbērniem.

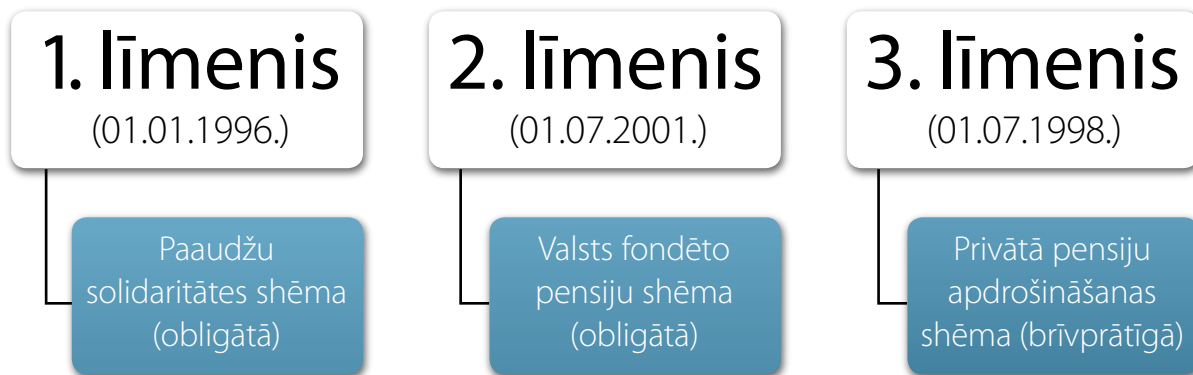
Esmu pateicīga Latvijas Pensionāru federācijai par līdzšinējo
sadarbību un apliecinu, ka arī turpmāk mana pirmā prioritāte
ministres amatā būs seniori.

Labklājības ministre Ramona Petraviča

Latvijas pensiju sistēma

*Latvijā ir trīs līmeņu pensiju sistēma, kas ietver valsts nefondēto no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām (turpmāk – sociālās iemaksas) atkarīgu paaudžu solidaritātes shēmu (pensiju **1. līmenis**), valsts obligāto fondēto pensiju shēmu (pensiju **2. līmenis**) un iespēju piedalīties privātajā brīvprātīgajā pensiju shēmā (pensiju **3. līmenis**), tādējādi iegūstot papildu pensiju vecumdienās.*

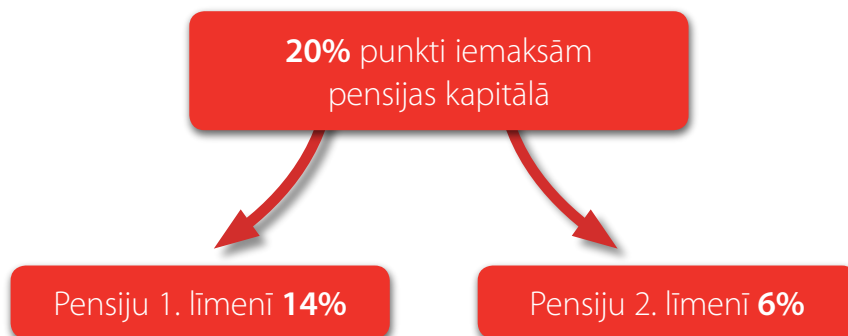

Visos trīs līmeņos pensijas apmērs ir atkarīgs no iemaksām, tādējādi tie, kas iemaksā vairāk vai atliek pensionēšanos uz vēlāku laiku, iegūst lielākus ienākumus pensijas vecumā. Kopīga iezīme ir arī tā, ka visos trīs līmeņos šīs iemaksas tiek uzkrātas (nosacīti vai tieši), pelnot procentus un veidojot pensijas kapitālu.

Sociālās iemaksas pensijas kapitālam

Sociālo iemaksu likme, ja darba ņēmējs ir apdrošināts visiem sociālās apdrošināšanas veidiem, ir 35,09%, no kuriem 20% punkti veido personas pensijas kapitālu. Šie 20% punkti tiek sadalīti starp pensiju 1. un 2. līmeni.

Ja persona **ir** pensiju 2. līmeņa dalībnieks

Ja persona **nav** pensiju 2. līmeņa dalībnieks

20% punkti iemaksām pensiju 1. līmeņa pensijas kapitālā

Pensiju 1. līmenis

Regulē likums *Par valsts pensijām*

(Spēkā kopš 1996. gada 1. janvāra)

Tā ir uz sociālām iemaksām balstīta pensiju shēma, kas darbojas pēc paaudžu solidaritātes principa. Tas nozīmē, ka sociālās iemaksas, kuras veic sociāli apdrošinātas personas, tiek novirzītas pašreizējo pensiju izmaksām. Pensijas apmēru veido personas darba mūžā uzkrātais virtuālais pensijas kapitāls, t. i., informācija par sociālajām iemaksām pensiju apdrošināšanai.

Tiesības uz vecuma pensiju

Tiesības uz vecuma pensiju ir Latvijā dzīvojošām personām, kuras bijušas pakļautas valsts obligātajai pensiju apdrošināšanai un sasniegušas vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu (turpmāk – pensionēšanās vecums).

Kopš 2014. gada 1. janvāra pensionēšanās vecums 62 gadi **tiek pakāpeniski paaugstināts par trim mēnešiem** ik gadu – līdz **2025. gada 1. janvārī** tas būs **65 gadi**.

Pensionēšanās vecuma paaugstināšana līdz 65 gadu vecumam:

- kopš 2019. gada 1. janvāra – 63 gadi un seši mēneši
- kopš 2020. gada 1. janvāra – 63 gadi un deviņi mēneši
- kopš 2021. gada 1. janvāra – 64 gadi
- kopš 2022. gada 1. janvāra – 64 gadi un trīs mēneši
- kopš 2023. gada 1. janvāra – 64 gadi un seši mēneši
- kopš 2024. gada 1. janvāra – 64 gadi un deviņi mēneši
- kopš 2025. gada 1. janvāra – 65 gadi

Nepieciešamais apdrošināšanas stāžs vecuma pensijas piešķiršanai ir **15 gadi, kopš 2025. gada 1. janvāra – 20 gadi**.

Pensionēšanās vecuma tabula ir pieejama Labklājības ministrijas mājaslapā (http://www.lm.gov.lv/upload/senioriem/tabula_vecumi_2014.pdf).

Vai vecuma pensiju var pieprasīt priekšlaicīgi?

Personai, kuras apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem, ir tiesības pieprasīt piešķirt vecuma pensiju priekšlaicīgi – divus gadus pirms valstī noteiktā pensionēšanās vecuma sasniegšanas.

⇒ **SVARĪGI:**

• vienlaikus ar pensionēšanās vecuma paaugstināšanu tiek celts arī **pensionēšanās vecums priekšlaicīgo pensiju saņēmējiem.**

Pensionēšanās vecuma tabula ir pieejama Labklājības ministrijas mājaslapā (http://www.lm.gov.lv/upload/senioriem/tabula_vecumi_2014.pdf);

• līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai izmaksā 50% no piešķirtās pensijas. Sasniedzot pensionēšanās vecumu, pensija tiek izmaksāta pilnā apmērā;

• ja persona strādā, priekšlaicīgi piešķirtā pensija netiek izmaksāta līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai. Pēc pensionēšanās vecuma sasniegšanas var vienlaikus gan strādāt, gan saņemt vecuma pensiju pilnā apmērā;

• vecuma pensija priekšlaicīgi tiek piešķirta uz mūžu, līdz ar to, sasniedzot pensionēšanās vecumu, vecuma pensija būs tā pati priekšlaicīgi piešķirtā vecuma pensija, mainīsies tikai tās izmaksas nosacījumi;

• pēc vecuma pensijas piešķiršanas priekšlaicīgi tiek ierobežota citu

pakalpojumu saņemšana, t. i., iespēja saņemt bezdarbnieka pabalstu un invaliditātes pensiju, kā arī tiek samazināta apdrošināšanas atlīdzība, ja tāda ir piešķirta.

Kādas personas var ātrāk pensionēties?

Tiesības pieprasīt vecuma pensiju pirms valstī noteiktā pensionēšanās vecuma ir:

- **bērna vecākam vai aizbildnim**, kura apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 25 gadiem, – 5 gadus ātrāk, ja laika periodā, līdz bērns sasniedzis 18 gadu vecumu:

- ne mazāk kā astoņus gadus ir aprūpējis piecus vai vairāk bērnus;

- vai aprūpējis bērnu, kurš normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā vismaz astoņus gadus ir bijis atzīts par bērnu ar invaliditāti;

- ◆ Šādu tiesību nav personai, kurai atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības vai kura atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas nekārtīgas šo pienākumu izpildīšanas dēļ.

- **Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem** – 5 gadus pirms valstī noteiktā pensionēšanās vecuma sasniegšanas, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 15 gadiem;

- **politiski represētajām personām** – 5 gadus pirms valstī noteiktā pensionēšanās vecuma sasniegšanas, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem;

- **sievietēm ar invaliditāti uz mūžu*** ar apdrošināšanas stāžu ne mazāku par 20 gadiem;
- **sievietēm, kuras līdz 8 gadu vecumam izaudzinājušas piecus vai vairāk bērnus vai bērnu invalīdu***, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 20 gadiem;
- **liliputiem, punduriem un neredzīgiem*** ar apdrošināšanas stāžu ne mazāku par 15 gadiem sievietēm un 20 gadiem vīriešiem;
- **personām, kuras līdz 1996. gadam ir strādājušas sevišķi kaitīgos un sevišķi smagos darba apstākļos***, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 15 gadiem sievietēm un

20 gadiem vīriešiem, ja vismaz ceturtdaļa no tiem nostrādāti šajos darbos;

• **personām, kuras līdz 1996. gadam ir strādājušas kaitīgos un smagos darba apstākļos***, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 20 gadiem sievietēm un 25 gadiem vīriešiem, ja vismaz ceturtdaļa no tiem nostrādāti šajos darbos, – 2 gadus pirms valstī noteiktā pensionēšanās vecuma sasniegšanas.

* pensionēšanās vecuma tabula pieejama Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – VSAA) mājaslapā <https://www.vsaa.gov.lv/pakalpojumi/pensionariemsenioriem/vecuma-pensija/pensijas-pieskirsanai-nepieciemamais-vecums/>

Apdrošināšanas stāžs

Kā veidojas apdrošināšanas stāžs?

- **Līdz 1990. gada 31. decembrim:**

- Latvijas pilsoņiem: darba un tam pielīdzinātie periodi (dienests, mācības, bērna, personas ar invaliditāti vai veca cilvēka kopšana u. c.) Latvijas un bijušās PSRS teritorijā. Ārpus šīm teritorijām dienesta un politisko represiju laiks.

- Latvijas nepilsoņiem, ārvalstniekiem un bezvalstniekiem: darba un tam pielīdzinātie periodi (dienests, mācības, bērna, personas ar invaliditāti vai veca cilvēka kopšana) Latvijas teritorijā, mācības arī bijušās PSRS teritorijā. Ārpus šīm teritorijām politisko represiju laiks.

- Darba un tam pielīdzinātie periodi, kas uzkrāti valstī, kas bija PSRS sastāvā un ar kuru Latvijai ir noslēgts līgums par sadarbību sociālās drošības jomā, ir vērtējami saskaņā ar attiecīgā līguma nosacījumiem.

- Darba un tam pielīdzinātie periodi, kas uzkrāti Lietuvas un Igaunijas teritorijā, vērtējami saskaņā ar Regulas Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu nosacījumiem (Regula Nr. 883/2004).

- **No 1991. gada 1. janvāra līdz 1995. gada 31. decembrim:** darba un tam pielīdzinātie periodi (dienests, mācības, bērna, personas ar invaliditāti vai veca cilvēka kopšana u. c.) Latvijā, kuros veiktas vai bija jāveic sociālās iemaksas.
- **Kopš 1996. gada 1. janvāra:** darba un tam pielīdzinātie periodi, kuros veiktas vai bija jāveic sociālās iemaksas attiecīgajam apdrošināšanas veidam un informācija par tiem reģistrēta VSAA.

Kā pierādīt apdrošināšanas stāžu līdz 1995. gada 31. decembrim?

VSAA jāiesniedz dokumenti, kuri pierāda apdrošināšanas periodus. Par periodu no 1991. līdz 1995. gadam VSAA pārbaudīs arī tās rīcībā esošo informāciju, vai darba devējs ir bijis reģistrēts kā sociālo iemaksu veicējs un vai viņš ir veicis vai viņam bija jāveic sociālās iemaksas, bet pašnodarbinātajām personām un citām personām informāciju par mācību laiku, par laiku, kad audzināts bērns līdz 8 gadu vecumam vai kopta persona ar 1. grupas invaliditāti, bērns ar invaliditāti vai vecs cilvēks – vai personas pašas ir veikušas sociālās iemaksas.

Apdrošināšanas periodi līdz 1995. gada 31. decembrim un dokumenti, kas tos pierāda

Apdrošināšanas periodi	Dokumenti**
<p>Darbs</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Iestādēs, organizācijās, uzņēmumos, kolhozā (no 1991. līdz 1995. gadam, ja darba devējs reģistrēts kā sociālo iemaksu veicējs) ● Individuāli (no 1991. līdz 1995. gadam, ja veiktas sociālās iemaksas kā pašnodarbinātai personai; zemnieku saimniecības īpašniekiem kopš 1989. gada) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Darba grāmatiņa ● Darba līgums un dokumenti par tā izpildi ● Kolhoznieka darba grāmatiņa ● Arhīva izziņa ● Darba devēja izziņa (par darba periodu līdz 1990. gada 31. decembrim)
<p>Dienests armijā un iekšlietu iestādēs</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Dienests obligātajā aktīvajā militārajā dienestā ierindas sastāvā ● Dienests Latvijas armijā ● Latvijas pilsoņiem dienests PSRS Bruņotajos spēkos, ja nav piešķirta citas valsts pensija par šo periodu ● Dienests ierindas un komandējošā sastāva amatos iekšlietu iestādēs, izņemot VDK 	<ul style="list-style-type: none"> ● Karaklausības apliecība ● Arhīva izziņa ● Darba grāmatiņa
<p>Mācības</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Augstākajās vai citās mācību iestādēs pēc vidējās izglītības iegūšanas, bet ne vairāk par 5 gadiem un ne vairāk par 6 gadiem, ja izglītība specialitātes iegūšanai bija noteikta vairāk par 5 gadiem ● Aspirantūras dienas nodaļā, bet ne vairāk par 3 gadiem, pēcdiploma izglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas laiks (no 1991. līdz 1995. gadam, ja veiktas sociālās iemaksas) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Diploms, atestāts, apliecība ● Mācību iestādes izziņa ● Arhīva izziņa

Bērna audzināšana

Mātei bērna audzināšanas laiks līdz 8 gadu vecumam
(no 1991. līdz 1995. gadam, ja veiktas sociālās iemaksas)

- Bērna dzimšanas apliecība
- Dokumenti, kas apliecina, ka bērns ir audzināts līdz 8 gadu vecumam (pase, dzīvesvietas izziņas, skolas liecības u. c.)

Personas ar invaliditāti vai veca cilvēka kopšana

Ja kopta persona ar 1. grupas invaliditāti, bērns ar invaliditāti līdz 16 gadu vecumam vai cilvēks, kuram ir 80 un vairāk gadu
(no 1991. līdz 1995. gadam, ja veiktas sociālās iemaksas)

- Medicīnisks atzinums
- Bērna dzimšanas apliecība
- Tiesas spriedums

Invaliditātes laiks līdz 1990. gada 31. decembrim (nav attiecināms uz invaliditātes pensiju aprēķinu)

Ja persona ar invaliditāti nav strādājusi, bet ne ilgāk kā līdz pensionēšanās vecuma sasniegšanai

- Invaliditātes izziņa
- Izraksts no Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas akta

Politiskās represijas*

- Persona bijusi pakļauta politiskajām represijām vai piedalījies nacionālās pretošanās kustībā
- Politiski represētās personas pavadījušas:
 - ieslodzījuma vietās;
 - nometinājumā;
 - bēgšanā no ieslodzījuma vai nometinājuma vietām

- Iekšlietu ministrijas, prokuratūras, arhīva vai tiesas dokuments
- Dzimšanas apliecība
- Politiski represētās personas vai nacionālās pretošanās kustības dalībnieka apliecība

*Politisko represiju periodus ieskaita stāžā trīskāršā apmērā, Galējos Ziemeļos vai tam pielīdzinātajos apgabalos – pieckāršā apmērā.

**Apdrošināšanas perioda pierādīšanai var iesniegt arī jebkuru citu dokumentu, ar kuru iespējams pierādīt attiecīgo periodu.

Ja strādāts kolhozā

Apdrošināšanas periodu kolhozā regulējums atšķiras, ņemot vērā to, vai persona, kas bijusi nodarbināta kolhozā, bijusi kolhoza biedrs vai strādājusi kolhozā, nebūdama tā biedrs, vai arī bijusi nodarbināta uz darba līguma pamata. Darbs kolhozā veido apdrošināšanas periodu, ja tas pierādīts ar dokumentiem.

Kolhozu biedriem apdrošināšanas periodu veido laikposms, kurā ir reģistrētas izstrādes dienas vai saņemts atalgojums.

Apdrošināšanas perioda sākuma datums:

- ir kolhozā iestāšanās datums, ja iestāšanās gadā ir reģistrētas izstrādes dienas vai saņemts atalgojums;
- ja izstrādes dienas vai atalgojums norādīts pēc kolhozā iestāšanās gada, tad apdrošināšanas perioda sākuma datumu nosaka no tā gada 1. janvāra, kurā reģistrētas izstrādes dienas vai atalgojums.

Apdrošināšanas perioda beigu datums:

- ir datums, kad persona izstājusies no kolhoza;
- ja izstāšanās gadā nav reģistrētas izstrādes dienas vai saņemts atalgojums, tad apdrošināšanas perioda beigu datums ir 31. decembris pēdējā gadā, kurā reģistrētas izstrādes dienas vai saņemts atalgojums.

Kolhoza biedriem, kuri mācījušies, saņemot kolhoza stipendiju, apdrošināšanas periodu veido faktiski nostrādātais laiks – mēneši, kuros reģistrētas izstrādes dienas vai saņemts atalgojums.

Gadus, kuros nav reģistrētas izstrādes dienas vai norādīts atalgojums, apdrošināšanas stāžā neieskaita.

Personām, kuras **nav bijušas kolhoza biedri** vai par tādiem nevarēja būt, jo nebija sasniegušas 16 gadu vecumu, apdrošināšanas periodu veido faktiski nostrādātais laiks:

- mēneši, kuros reģistrētas izstrādes dienas vai saņemts atalgojums;
- vai nostrādāto dienu skaits gadā.

Ja dokumentā ir uzrādīts tikai nostrādāto cilvēku dienu vai darbā ierašanās dienu skaits gadā un nav norādīti mēneši, tad apdrošināšanas perioda ilgumu gadā veido šo dienu skaits.

Personām, kuras **no skolas brīvajā laikā ir strādājušas kolhozā** un to apliecina iesniegtie dokumenti (piemēram, kolhoznieka darba grāmatiņa, arhīvu izziņas u. c. dokumenti), apdrošināšanas periodu nosaka tāpat kā personām, kuras strādāja kolhozā, nebūdamas kolhoza biedri.

Personām, kuras kolhozā ir strādājušas uz darba līguma pamata, apdrošināšanas periodu nosaka tāpat kā personām, kuras strādājušas uzņēmumos, iestādēs un organizācijās.

⇒ IEVĒRĪBAI!

- Nosakot apdrošināšanas stāžu par darbu un tam pielīdzinātajiem periodiem ārpus Latvijas, piemēro Regulu Nr. 883/2004 par sociālā nodrošinājuma sistēmu koordinēšanu un starptautisko līgumu sociālās drošības jomā nosacījumus.
- Piešķirot vai pārrēķinot pensiju, neņem vērā apdrošināšanas periodus, ko ņemusi vērā cita valsts savas pensijas piešķiršanā.

Lietderīgi zināt

1. Ja **vārds vai uzvārds pasē un citos dokumentos nesakrīt**, jāapliecina ar dokumentiem vārda vai uzvārda maiņa vai jāpierāda dokumentu piederība tiesas ceļā.
2. **Bojātie vai pazudušie dokumenti** jāatjauno, pieprasot izziņas no darba devēja vai arhīva.
3. Ja jāpierāda **darbs sevišķi kaitīgos un sevišķi smagos darba apstākļos** vai **kaitīgos un smagos darba apstākļos**, tas jāapliecina ar darba devēja izsniegtu izziņu vai arhīva izziņu.
4. Ja **ieraksti darba grāmatiņā ir nepilnīgi vai kļūdaini**, nepieciešams papildu dokuments (arhīva izziņa).
5. **Ārzemēs izdotiem dokumentiem** var būt nepieciešama legalizācija, lai tos varētu izmantot Latvijā.

6. Dokumentiem **par dienestu PSRS armijā** no Krievijas Federācijas arhīviem atbildes sniegšanas termiņš var būt ilgāks par vienu gadu.
7. Ja pēc darba grāmatiņas ierakstiem nevar spriest par to, **kurā valstī atradās uzņēmums**, tad vajadzīgs papildu dokuments.
8. Var būt nepieciešami **dokumentu tulkojumi** no svešvalodām.
9. Atsevišķu **faktu pierādīšana iespējama tikai tiesas ceļā** (piemēram, veca cilvēka kopšana), vēršoties tiesā ar lūgumu konstatēt juridisku faktu.

Kā uzzināt par VSAA reģistrēto apdrošināšanas stāžu

Informāciju var iegūt, vēršoties personīgi jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā vai izmantojot portālā www.latvija.lv šādus e-pakalpojumus:

- Informācija par reģistrēto darba stāžu (līdz 1996. gadam)
- Informācija par sociālās apdrošināšanas iemaksām un apdrošināšanas periodiem

Vecuma pensijas aprēķināšana

Vecuma pensijas aprēķināšanas formula

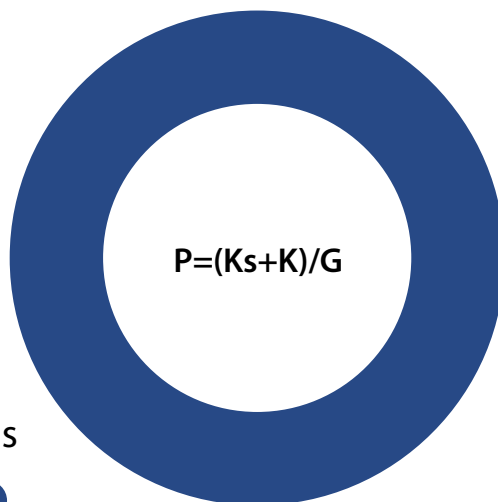
K – pensijas kapitāls

Ks – pensijas sākuma kapitāls
par apdrošināšanas stāžu līdz
1995. gada 31. decembrim

G – plānotais pensijas izmaksas laikposms
pensijā došanās vecumā

Vecuma pensijas apmēru ietekmē

- personas apdrošināšanas stāžs līdz 1995. gada 31. decembrim;
- personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga laika periodā no 1996. līdz 1999. gadam (ieskaitot);
 - personas pēc 1996. gada 1. janvāra faktiski veiktās sociālās iemaksas;
 - personas vecums pensijas piešķiršanas dienā.

Ja no lielākas algas un ilgāku laika periodu ir veiktas sociālās iemaksas, tad attiecīgi lielāka būs personas kontā reģistrētā sociālo iemaksu summa un attiecīgi lielāka arī vecuma pensija. Tādējādi vecuma pensijas apmēru ietekmē ne tikai nostrādāto gadu skaits, liela nozīme ir arī algai, no kuras veiktas sociālās iemaksas.

Kā aprēķina pensijas sākuma kapitālu Ks un pensijas kapitālu K

Par apdrošināšanas stāžu līdz 1995. gada 31. decembrim, t. i., par laikposmu, kad nebija ieviesta sociālo iemaksu personificētā uzskaitē, tiek aprēķināts pensijas sākuma kapitāls.

Pensijas sākuma kapitālu aprēķina pēc formulas: $K_s = V_i \times A_s \times 0,2$, kur **V_i** – personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga laika periodā no 1996. līdz 1999. gadam (ieskaitot)

A_s – personas apdrošināšanas stāžs līdz 1995. gada 31. decembrim

Tātad pensijas sākuma kapitāla aprēķināšanā par pamatu tiek ņemta personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga 1996., 1997., 1998. un 1999. gadā un apdrošināšanas stāžs līdz 1995. gada 31. decembrim.

Ja personas vidējā apdrošināšanas iemaksu alga laika periodā no 1996. līdz 1999. gadam (ieskaitot) nav bijusi vai ir mazāka par 40% no valstī noteiktās vidējās apdrošināšanas iemaksu algas (kalendārā gadā, kas beidzas gadu pirms tā gada, kurā piešķirta pensija), pensijas sākuma kapitālu aprēķina, izmantojot 40 procentus no valstī noteiktās vidējās apdrošināšanas iemaksu algas.

Pensijas sākuma kapitāla aprēķināšanas atvieglojums

- Pieprasot pensiju, personai, kuras apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem (no kuriem vismaz 5 gadi uzkrāti pēc 1996. gada), bet kuras ienākumi bijuši zemāki nekā vidēji valstī pensijas sākuma kapitāla aprēķināšanai nozīmīgajos gados (t. i., 1996.–1999. gadā), aprēķinot vecuma pensiju, tiek izmantota nevis individuālā apdrošināšanas iemaksu alga, bet gan šajā periodā vidējā apdrošināšanas iemaksu alga valstī.

Pensijas kapitālu veido kopš 1996. gada 1. janvāra personificētajā kontā reģistrētās sociālās iemaksas.

Tātad katru mēnesi 20% no savas iemaksu algas (14% – ja esat pensiju 2. līmeņa dalībnieks) veido pensijas kapitālu.

Pensijas kapitālam (tostarp pensijas sākuma kapitālam, ja tā aprēķināšanā izmantota personas individuālā vidējā apdrošināšanas iemaksu alga laika periodā no 1996. līdz 1999. gadam) **katru gadu tiek piemēroti ikgadējie pensijas kapitāla indeksi.**

Ikgadējo pensijas kapitāla indeksu piemērošanas mērķis:

- ilgtermiņā pasargāt pensijas kapitālu no inflācijas ietekmes, kā arī nodrošināt tā reālu pieaugumu;
- pasargāt pensiju sistēmu no demogrāfiskām un ekonomiskām svārstībām, sekmējot tās finanšu stabilitāti.

Pensijas kapitāla aktualizācija tika sākota 1998. gadā, kad pirmo reizi tika noteikta attiecība starp 1997. un 1996. gada ienākumiem, no kuriem bija veiktas vai bija jāveic sociālās iemaksas.

Indeksus izmanto, lai, piešķirot vai pārrēķinot vecuma pensiju, katras personas pensijas kapitāls nezaudētu savu vērtību, bet attīstītos atbilstoši apdrošināšanas iemaksu algu summas izmaiņām valstī (t. i., atbilstoši algu un apdrošināto personu skaita attīstības tendencēm).

Tātad pensijas kapitāla indeksi ir atkarīgi no apdrošināšanas iemaksu algu summas attīstības tendencēm, ko ietekmē sociāli apdrošināto personu skaits un apdrošināšanas iemaksu algu apmērs.

Indekss tiek aprēķināts kā 12 mēnešu sociālo iemaksu algu summas attiecība pret iepriekšējo 12 mēnešu sociālo iemaksu algu summu.

Katra gada pensijas kapitāls tiek indeksēts ar tiem kapitāla indeksiem, kas noteikti turpmākajos gados līdz pensijas pieprasīšanas gadam.

Katra gada pensijas kapitālam piemērojamie indeksi ir pieejami VSAA mājaslapā
<https://www.vsaa.gov.lv/pakalpojumi/pensionariemsenioriem/vecuma-pensija/vecuma-pensijas-aprekins/apdrosinasanas-iemaksu-algas-indeksi/>

Kā uzzināt savu pensijas kapitālu

Informāciju var iegūt, vērsties personīgi jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā vai izmantojot portālā www.latvija.lv e-pakalpojumu “Informācija par apdrošinātās personas pensijas kapitālu”.

Plānotais vecuma pensijas izmaksas laikposms G

Pensijas aprēķināšanai piemēro plānoto vecuma pensijas izmaksas laika periodu (gados) G, par kuru no vecuma pensijas piešķiršanas gada tiek plānota vecuma pensijas izmaksa. G vērtība ir personas vecumam atbilstošs paredzamais mūža ilgums, kas pensijas piešķiršanas vai pārrēķināšanas gadā ir vienāds ar Centrālās statistikas pārvaldes statistiskajā informācijā *Paredzamais mūža ilgums 40 līdz 90 gadus veciem iedzīvotājiem* attiecīgajam vecumam atbilstošo paredzamā mūža ilguma vidējo rādītāju abiem dzimumiem kopā kalendāra gadā, kas beidzas gadu pirms tā gada, kurā personai piešķir vai pārrēķina pensiju.

G vērtība katru gadu tiek aktualizēta.

Piemēram, 2020. gadā, piešķirot pensiju 63 gadu un deviņu mēnešu vecumā, G vērtība ir 18,30. Savukārt, ja pensija tiek piešķirta priekšlaicīgi 61 gada un deviņu mēnešu vecumā, G vērtība ir jau 19,76.

Jo vēlāk tiek pieprasīta vecuma pensija, jo mazāka būs G vērtība, kas attiecīgi palielina pensijas apmēru.

Plānotie vecuma pensijas izmaksas laika periodi G ir pieejami VSAA mājaslapā <https://www.vsaa.gov.lv/pakalpojumi/pensionariemsenioriem/vecuma-pensija/vecuma-pensijas-aprekins/>

Minimālā vecuma pensija

Valstī ir noteikts vecuma pensijas minimālais apmērs, t. i., ja personai aprēķinātās pensijas apmērs ir zems, valsts piemaksā līdz noteiktam līmenim. Kopš 2020. gada minimālā vecuma pensija tiek noteikta atkarībā no aprēķina bāzes lieluma (80 eiro, personām ar invaliditāti kopš bērnības – 122,69 eiro), tai piemērojot attiecīgos koeficientus, ņemot vērā personas apdrošināšanas stāža ilgumu.

Minimālie vecuma pensijas apmēri kopš 2020. gada ir šādi:

Stāžs gados	Koeficients	Minimālie apmēri	
		Ar bāzi 80,00 eiro	Ar bāzi 122,69 eiro personām ar invaliditāti kopš bērnības
No 15 gadiem līdz 20 gadiem	1,1	88,00 eiro	134,96 eiro
No 21 gada līdz 30 gadiem	1,3	104,00 eiro	159,50 eiro
No 31 gada līdz 40 gadiem	1,5	120,00 eiro	184,04 eiro
41 gads un vairāk gadu	1,7	136,00 eiro	208,57 eiro

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis no pensijas

Pensija ir ienākums, no kura tiek ieturēts iedzīvotāju ienākuma nodoklis.

Personām, kurām piešķirta pensija, 2020. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa **neapliekamais minimums ir 3600 eiro gadā jeb 300 eiro mēnesī**. Tādējādi no pensijas summas virs 300 eiro tiek ieturēts iedzīvotāju ienākuma nodoklis.

Pensijas, kas piešķirtas līdz 1995. gada 31. decembrim un nav pārrēķinātas pēc 1995. gada 31. decembra, netiek apliktas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli.

Ir noteikti arī iedzīvotāju ienākuma nodokļa papildu atvieglojumi:

- personām ar 1. un 2. grupas invaliditāti – 154 eiro mēnesī;
- personām ar 3. grupas invaliditāti – 120 eiro mēnesī;
- politiski represētajām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem – 154 eiro mēnesī;

Piemēram, nestrādājošam vecuma pensijas saņēmējam ar 2. grupas invaliditāti iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamais minimums ir 454 eiro (300+154).

Personām ar invaliditāti (kā arī politiski represētajām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem), ja tās nav iesniegušas algas nodokļa grāmatiņu citam ienākuma izmaksātājam, noteiktos papildu atvieglojumus piemēro VSAA, izmaksājot pensiju.

Ja personas vienīgais ienākumu avots ir pensija un pensijas izmaksātājs – VSAA – ir piemērojis pensionāra neapliekamo minimumu un nodokļu atvieglojumus un ja ienākumi nav lielāki par 20 004 eiro gadā, personai neveidosies iedzīvotāju ienākuma nodokļa ne pārāk, ne piemaksa.

Par to gan katram vajadzētu pārliecināties pašam, atverot gada ienākumu deklarāciju elektroniskajā deklarēšanās sistēmā (EDS). Ja būs izveidojies parāds vai pārāk, vajadzēs iesniegt gada ienākumu deklarāciju.

Ienākumiem, kas pārsniedz 20 004 eiro gadā, piemēro augstāku likmi (kopš 2018. gada Latvijā ir trīs nodokļa likmes – 20%, 23% vai 31,4% – atkarībā no ienākumu lieluma), tad, iesniedzot deklarāciju, var saņemt piemaksāt nodokli.

Persona, kurai pensija nav vienīgie ienākumi, zinot, ka tās kopējie ienākumi būs lielāki nekā 1667 eiro mēnesī, var iesniegt VSAA rakstveida iesniegumu, lūdzot piemērot 23% nodokļu likmi, lai neveidotos nodokļa parāds.

Ja vecuma pensionārs strādā

Strādājošam pensionāram algai nav diferencētā neapliekamā minimuma, to apliek ar nodokli no pirmā nopelnītā eiro. Ja vecuma pensija nesasniedz neapliekamā minimuma apmēru, to var piemērot citiem ar nodokli apliekamiem ienākuma veidiem, piemēram, darba algai, izņemot ienākumus mikrouzņēmumā. Tādā gadījumā pensionāram vajag iesniegt Valsts ieņēmumu dienestā (VID) gada ienākumu deklarāciju.

Strādājošam pensionāram nav obligāti jāiesniedz algas nodokļu grāmatiņa pensijas izmaksātājam, to var iesniegt arī darba devējam papildu atvieglojumu, piemēram, par invaliditāti, piemērošanai. Ja alga ir līdz 1667 eiro mēnesī, darba devējs ietur 20%, no algas daļas virs 1667 eiro – 23%.

Ja algas nodokļu grāmatiņa nav iesniegta, darba devējs darba algai piemēro nodokļu likmi 23% apmērā.

Algas nodokļu grāmatiņā, kura ikvienam pieejama elektroniski – VID elektroniskajā deklarēšanās sistēmā, ir paredzēta norāde par prognozēto neapliekamo minimumu, ko VID paziņo darba devējam. Pensijas saņēmējam ir norāde, ka prognozētais mēneša neapliekamais minimums ir 0, kā arī paskaidrots, ka neapliekamo minimumu nepiemēro, jo šis cilvēks ir vecuma pensionārs.

Pensijas saņēmējiem, kuriem no pensijas ietur iedzīvotāju ienākuma nodokli, tāpat kā citiem iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātājiem,

ir **tiesības deklarēt izdevumus par medicīnas un ārstniecisko pakalpojumu izmantošanu** kā attaisnotos izdevumus, tādējādi samazinot ar iedzīvotāju ienākuma nodokli apliekamo ienākumu.

Kā uzzināt savas pensijas apmēru?

Informāciju var iegūt, vēršoties personīgi jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā vai izmantojot portālā www.latvija.lv šādus e-pakalpojumus:

- informācija par piešķirtās pensijas/pabalsta/atlīdzības apmēru;
- informācija par izmaksai nosūtīto pensiju/pabalstu/atlīdzību;
- informācija par prognozējamo vecuma pensijas apmēru, ja pensija nav piešķirta.

⇒ **IEVĒRĪBAI!**

Vecuma pensija, kas piešķirta invaliditātes pensijas vietā, **invaliditātes laikā** nedrīkst būt mazāka par invaliditātes pensiju, kas saņemta līdz vecuma pensijas piešķiršanas dienai, izņemot

- ja tiesības uz vecuma pensiju iegūtas, pamatojoties tikai uz Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem sociālās drošības jomā vai Regulu Nr. 883/2004;
- ja apdrošināšanas stāžs, par kuru aprēķināta vecuma pensija, ir mazāks par apdrošināšanas stāžu, par kuru aprēķināta invaliditātes pensija.

Pensijas pieprasīšana, lēmuma pieņemšana, tā apstrīdēšana

Vecuma pensijas pieprasīšana

Pieprasot vecuma pensiju:

- jāuzrāda personu apliecinošs dokuments;
- jāiesniedz iesniegums pensijas piešķiršanai;
- jāiesniedz darba grāmatiņa un jebkuri citi apdrošināšanas stāžu apliecinoši dokumenti par periodu līdz 1995. gada 31. decembrim, ja pensijas piešķiršanai nepieciešamās informācijas nav VSAA rīcībā.

Papildu dokumenti (atsevišķām kategorijām):

- Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas izziņa;
- Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas atzinums par bērnu ar invaliditāti;
- dokuments, kas apliecina bērna audzināšanu līdz 8 gadu vecumam;
- darba devēja izziņa, kas apliecina, ka persona strādājusi sevišķi kaitīgos un sevišķi smagos vai kaitīgos un smagos darba apstākļos;
- Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieka apliecība;
- politiski represētās personas apliecība;
- nacionālās pretošanās kustības dalībnieka apliecība.

Dokumentus var iesniegt:

- jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā klātienē;
- elektroniski (ar elektronisko parakstu). Ja attiecīgie dokumenti tiek nosūtīti elektroniski, tie noformējami atbilstoši elektroniskos dokumentus regulējošiem normatīvajiem aktiem;
- portālā www.latvija.lv, izmantojot portālā piedāvātos autentifikācijas līdzekļus.

➔ **SVARĪGI!** – ja pensijas piešķiršanai nepieciešami apdrošināšanas stāža līdz 1995. gada 31. decembrim apliecinoši dokumenti, tad tie jāiesniedz VSAA klātienē.

Lēmuma pieņemšana

- Lēmumu par pensijas piešķiršanu pieņem VSAA nodaļa.
- Ja pensijas pieprasījums noraidīts, lēmumā tiek norādīti atteikuma iemesli.

VSAA pieņemtais lēmums par pensijas piešķiršanu ir **administratīvais akts**.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 64. pantu, ja administratīvā lieta ierosināta uz iesnieguma pamata, iestāde pieņem lēmumu par administratīvā akta izdošanu **viena mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas**.

Ja objektīvu iemeslu dēļ termiņu nav iespējams ievērot, iestāde to var pagarināt uz laiku, ne ilgāku par **četriem mēnešiem** no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam.

Ja nepieciešama ilgstoša faktu konstatācija, administratīvā akta izdošanas termiņu ar motivētu lēmumu, par to paziņojot iesniedzējam, var pagarināt **līdz gadam**.

Ja nepieciešams saņemt informāciju no ārvalsts kompetentās iestādes, administratīvā akta izdošanas termiņu ar motivētu lēmumu var pagarināt **līdz trim gadiem**.

➤ **SVARĪGI!** – ja personai ir tiesības uz pensiju, bet tās apmēra noteikšanai nav visas nepieciešamās informācijas, pensiju var izmaksāt avansā.

Lēmuma apstrīdēšana

VSAA amatpersonu izdotos administratīvos aktus vai faktisko rīcību persona var apstrīdēt mēneša laikā no administratīvā akta spēkā stāšanās dienas, iesniedzot iesniegumu VSAA direktoram.

VSAA direktora lēmumu var pārsūdzēt tiesā mēneša laikā no tā spēkā stāšanās dienas.

Pensionāra apliecība

Pensionāra apliecības izsniedz **vecuma pensijas saņēmējiem**, kuriem vecuma pensija piešķirta saskaņā ar likumu *Par valsts pensijām*.

Pensijas apliecību izsniedz jebkura VSAA nodaļa neatkarīgi no pensijas saņēmēja deklarētās dzīvesvietas. Pensijas apliecību var pieprasīt vienlaikus ar vecuma pensijas pieprasīšanu. Šādā gadījumā pensijas apliecība tiks izsniegta pēc lēmuma par pensijas piešķiršanu pieņemšanas.

**Pensionāra apliecību izsniedz bez derīguma termiņa
ierobežojuma un bez maksas.**

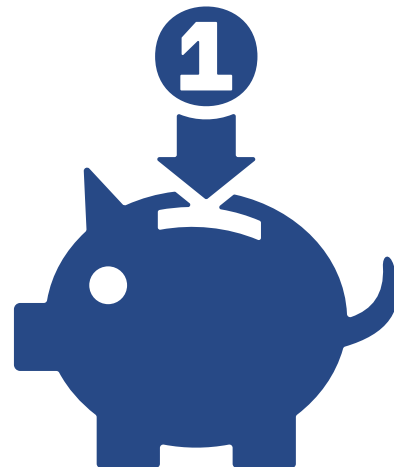
Pieprasot pensionāra apliecību:

- jāuzrāda personu apliecinošs dokuments;
- jāiesniedz fotogrāfija, kas atbilst normatīvajos aktos par personu apliecinošiem dokumentiem personas attēlam noteiktajām prasībām;
- jāiesniedz pilnvara – ja pensionāra apliecību pieprasa pilnvarotā persona.

Pieteikties pensionāra apliecības saņemšanai var ne tikai klātienē VSAA nodaļā, bet arī pa pastu, nosūtot iesniegumu pensionāra apliecības saņemšanai un fotogrāfiju.

Pensionāra apliecību **izsniedz atkārtoti**, ja iepriekš izsniegtā apliecība ir nozaudēta, kļuvusi lietošanai nederīga, prettiesiski atņemta vai ir mainījušies personas dati. Lai apliecību saņemtu atkārtoti, persona vai tās pilnvarotais pārstāvis jebkurā VSAA nodaļā iesniedz iesniegumu un iepriekš noteiktos dokumentus.

Pensijas izmaksa

Pensiju pārskaita personas Latvijas kredītiestādes vai pasta norēķinu sistēmas (PNS) kontā vai piegādā pensijas saņēmēja dzīvesvietā.

Pensijas piegāde dzīvesvietā ir noteikta par maksu – 2,39 eiro.

Pensijas saņēmējs, kas ilgstoši (ilgāk par diviem mēnešiem) **uzturas ārstniecības iestādē**, var iesniegt VSAA iesniegumu par pensijas pārskaitīšanu šīs iestādes kontā, lai nodrošinātu tās izmaksu. Pensijas pārskaitīšana ārstniecības iestādes kontā iespējama, ja pensijas saņēmējs par to iepriekš vienojies ar attiecīgās iestādes administrāciju un saņēmis rakstveida saskaņojumu.

Pensijas saņēmējs, kas **uzturas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā**, iesniedz VSAA iesniegumu par pensijas un piemaksas pārskaitīšanu šīs institūcijas kontā.

Lai nodrošinātu izmaksu personai, **kura atrodas ieslodzījuma vietā**, persona var iesniegt VSAA iesniegumu par pensijas pārskaitīšanu šīs iestādes kontā.

Personām, kuras izbrauc uz pastāvīgu dzīvi ārvalstīs, Latvijas piešķirto pensiju var turpināt izmaksāt uz bankas kontu Latvijā (ja Regulā Nr. 883/2004 vai Latvijas noslēgtajos starptautiskajos līgumos sociālās drošības jomā nav noteikts citādi).

Personai pirms izbraukšanas nepieciešams vērsties jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā, kur viņai:

- jāuzrāda personu apliecinošs dokuments;
- jāiesniedz pieprasījums par pensijas izmaksas turpināšanu;
- jānorāda Latvijas kredītiestādes konts;
- jānorāda jaunā dzīvesvietas adrese.

Lietderīgi zināt

Ja persona jau ir izbraukusi uz pastāvīgu dzīvesvietu ārvalstī un vēlas, lai Latvijā piešķirtā pensija tiktu izmaksāta turpmāk, tad iepriekš minētie dokumenti jānosūta pa pastu vai jāiesniedz ar pilnvarotās personas starpniecību, pieprasījumam pievienojot klāt ne agrāk kā mēnesi pirms iesniegšanas dienas izdotu notariālu apliecinājumu, ka pensijas saņēmējs ir dzīvs.

Arī turpmāk ārvalstī dzīvojošam Latvijas pensijas saņēmējam katru gadu **periodā no 1. oktobra līdz 15. decembrim jāiesniedz VSAA nodaļai rakstisks pieprasījums par pensijas izmaksas turpināšanu**, nosūtot to pa pastu vai iesniedzot ar pilnvarotās personas starpniecību. Šim pieprasījumam **pievieno ne agrāk kā mēnesi pirms iesniegšanas dienas taisītu notariālu apliecinājumu, ka pensijas saņēmējs ir dzīvs.**

Iesniedzot ārvalstīs izdotus dokumentus, tie jānoformē atbilstoši dokumentu legalizācijas noteikumiem. Ja dokuments izsniegts svešvalodā, var būt nepieciešams arī šā dokumenta tulkojums.

Pieprasījumu pensijas turpmākai izmaksai persona, uzrādot personu apliecinošu dokumentu, var arī personīgi iesniegt jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā. Šajā gadījumā notāra izdots dzīvības apliecinājums nav nepieciešams.

Pensiju indeksācija

Indeksācijas mērķis ir samazināt inflācijas ietekmi uz pensijas apmēru.

Likums *Par valsts pensijām* paredz, ka valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī (noapaļotu līdz veseliem eiro), pārskata reizi gadā 1. oktobrī, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un daļu no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem.

Tādējādi personām ar mazām pensijām tiek indeksēta visa pensija, savukārt personām ar nosacīti lielākām pensijām tiek indeksēta daļa no pensijas. **Izņēmums** ir politiski represētās personas, personas ar 1. grupas invaliditāti un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieki, kuriem pensijas tiek indeksētas neatkarīgi no to apmēra.

Sākot ar 2018. gadu, **lielāks indekss tiek noteikts tām vecuma pensijām, kas piešķirtas par lielāku apdrošināšanas stāžu.**

Vecuma pensiju indeksācijā piemēro faktisko patēriņa cenu indeksu un šādu daļu no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem:

- 50%, ja stāžs ir līdz 29 gadiem;
- 60%, ja stāžs ir no 30 līdz 39 gadiem, un pensijām, kas piešķirtas par darbu kaitīgos un smagos vai sevišķi kaitīgos un sevišķi smagos darba apstākļos;
- 70%, ja stāžs ir no 40 līdz 44 gadiem;
- 80%, ja stāžs ir 45 gadi un vairāk.

Pensiju pārskatīšanai piemērojamo faktisko patēriņa cenu indeksu un iemaksu algas indeksu VSAA aprēķina, pamatojoties uz tās rīcībā esošajiem datiem un Centrālās statistikas pārvaldes statistikas datiem.

Indeksējot pensijas, tās apmērs vai daļa, kas nepārsniedz indeksējamo robežu, tiek reizināta ar attiecīgo indeksu.

Jāņem vērā:

- no pensijas apmēra var tikt ieturēts iedzīvotāju ienākuma nodoklis, kas samazina izmaksājamo summu;
- indeksētas tiek vecuma pensijas, kas piešķirtas vai pārrēķinātas līdz konkrētā gada 30. septembrim;
- pensiju indeksāciju nodrošina VSAA, kuras rīcībā ir visi nepieciešamie dati, un pārrēķins notiek automātiski;
- savu pensijas apmēru ikviens var uzzināt portālā www.latvija.lv vai vēršoties jebkurā VSAA nodaļā (<http://www.vsaa.lv/lv/kontakti/kontaktinformacija>).

Pensijas pārrēķins

Ja par periodu pēc vecuma pensijas piešķiršanas (pārrēķināšanas) ir veiktas sociālās iemaksas, piešķirtā (pārrēķinātā) pensija, pamatojoties uz tās saņēmēja pieprasījumu, pārrēķināma, bet ne biežāk kā reizi gadā.

Pārrēķināto vecuma pensiju veido agrāk piešķirtā (pārrēķinātā) pensija un pensija, kas aprēķināta, ņemot vērā pensijas kapitālu, ko persona uzkrājusi pēc pensijas piešķiršanas (pārrēķināšanas).

Pieprasījumu par pensijas pārrēķinu persona var iesniegt jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā.

Pensija par darbu ārpus Latvijas

Pensija par darbu Eiropas Savienības/Eiropas Ekonomikas zonas valstīs (ES/EEZ) vai Šveicē

Strādājot kādā no ES dalībvalstīm, Norvēģijā, Islandē, Lihtenšteinā vai Šveicē, personai ir tiesības pieprasīt pensiju no šīs valsts par šajā valstī veiktajiem darba periodiem.

Tiesības uz pensiju katra valsts nosaka saskaņā ar saviem tiesību aktiem un tajos noteiktajiem kritērijiem (pensijas vecumu, nepieciešamo apdrošināšanas stāžu u. c.).

Ja personas apdrošināšanas stāžs vienā valstī nav pietiekams, lai noteiktu tiesības uz pensiju, tiek ņemti vērā arī citas valsts kompetentās iestādes apstiprinātie apdrošināšanas periodi.

Katra valsts aprēķina pensiju par apdrošināšanas periodiem savā valstī, ievērojot šajā valstī noteikto kārtību.

Pensija par darbu citā valstī, kas nav Eiropas Savienības dalībvalsts

- Ja strādāts valstī, ar kuru Latvijai ir noslēgts līgums par sadarbību sociālās drošības jomā (Ukraina, Kanāda, Baltkrievija, Krievijas Federācija, Austrālija), tiesības uz pensiju tiek noteiktas saskaņā ar attiecīgā līguma nosacījumiem.

Informācija par starptautiskajiem līgumiem pieejama VSAA mājaslapā <https://www.vsaa.gov.lv/pakalpojumi/pakalpojumi-saskana-ar-starpvalstu-ligumiem/>

Pensijas pieprasīšana

- Dzīvojot Latvijā, citas valsts (ES, EEZ, Šveices vai līgumvalsts) pensijas pieprasījumu var iesniegt jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā.

- Dzīvojot citā valstī (ES, EEZ, Šveicē vai līgumvalstī), pensijas pieprasījums jāiesniedz dzīvesvietas valsts kompetentajā iestādē.

- Pensijas pieprasījums tiks pārsūtīts izskatīšanai arī citu valstu kompetentajām iestādēm, kurās persona bijusi apdrošināta.

Atbalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā

Apbedīšanas pabalsts

Pensijas saņēmēja nāves gadījumā apbedīšanas pabalstu viņa ģimenei vai personai, kas uzņēmusies apbedīšanu, piešķir un izmaksā mirušā cilvēka divu mēnešu pensiju (ieskaitot piemaksu pie pensijas par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim, ja tāda bija piešķirta) apmērā.

Pabalstu var pieprasīt 6 mēnešu laikā no pensijas saņēmēja nāves dienas.

Pārdzīvojušā laulātā pabalsts

Pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušajam laulātajam **piešķir pabalstu 50 procentu apmērā** no mirušajam laulātajam saskaņā ar likumu *Par valsts pensijām* piešķirtās pensijas, ieskaitot piemaksu pie pensijas par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim.

Tiesības uz pabalstu ir divpadsmit mēnešus no pensijas

saņēmēja **nāves dienas**, ja iesniegums **iesniegts sešu mēnešu laikā** no pensijas saņēmēja nāves dienas.

Ja iesniegums ir iesniegts vēlāk, tiesības uz pabalstu rodas ne agrāk kā sešus mēnešus pirms iesnieguma iesniegšanas dienas un ir ne ilgāk kā līdz dienai, kad pagājuši divpadsmit mēneši no pensijas saņēmēja nāves dienas.

Tiesības saņemt pārdzīvojušā laulātā pabalstu ir, ja ir visi šie nosacījumi:

- pensijas saņēmējs nāves dienā ir bijis reģistrētā laulībā;
- mirušais bija vecuma, invaliditātes, apgādnieka zaudējuma vai izdienas (saskaņā ar lēmumu Nr. 104 *Nolikumu par izdienas pensijām* vai lēmumu Nr. 34 *Par Nolikumu par iekšlietu iestāžu ierindas un komandējošā sastāva darbinieku pensijām (darba devēja pensijām)*) pensijas saņēmējs;
- mirušā nāves dienā pārdzīvojušais laulātais ir Latvijas vecuma, invaliditātes, izdienas vai speciālās valsts pensijas saņēmējs.

Iesniegumu pabalsta piešķiršanai var iesniegt jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā:

- personīgi vai elektroniska dokumenta formā atbilstoši normatīvajiem aktiem par elektronisko dokumentu noformēšanu;
- nosūtot pa pastu vai iesniedzot ar pilnvarotās personas starpniecību;
- portālā www.latvija.lv, aizpildot E-iesniegumu.

Pieprasot pabalstu, jāuzrāda personu apliecinošs dokuments.

Pabalstu pārskaita uz pabalsta saņēmēja norādīto kontu Latvijas kredītiestādē, pasta norēķinu sistēmas (PNS) kontā vai piegādā dzīvesvietā par maksu.

Pensiju 2. līmenis

Regulē Valsts fondēto *pensiju likums*

(Spēkā kopš 2001. gada 1. jūlija)

Pensiju 2. līmeņa dalībnieki atkarībā no dzimšanas datuma iedalās obligātajos un brīvprātīgajos.

Obligātie:

- personas, kuras dzimušas pēc 1971. gada 1. jūlija;
- VSAA šos dalībniekus reģistrē automātiski, pamatojoties uz informāciju par sociāli apdrošinātas personas statusa iegūšanu;
- jāiesniedz iesniegums par līdzekļu pārvaldītāja un ieguldījuma plāna izvēli (VSAA).

Brīvprātīgie:

- personas, kuras ir dzimušas laika periodā no 1951. gada 2. jūlija līdz 1971. gada 1. jūlijam (ieskaitot);
- VSAA jāiesniedz iesniegums par dalības uzsākšanu valsts fondēto pensiju shēmā un par līdzekļu pārvaldītāja un ieguldījuma plāna izvēli.

Personas, kuras dzimušas līdz 1951. gada 1. jūlijam, nav shēmas dalībnieki.

Pēc lēmuma pieņemšanas par dalību pensiju 2. līmenī un pēc šā lēmuma reģistrēšanas VSAA persona nevar atteikties no tā.

Pensiju 2. līmeņa dalībnieka uzkrātā pensijas kapitāla lielums ir atkarīgs no veikto iemaksu apmēra, iemaksu likmes (kopš 2016. gada – 6% no algas), izvēlētā ieguldījumu plāna darbības rezultātiem un dalības ilguma pensiju 2. līmeņa shēmā.

Valsts negarantē ieguldīšanas rezultātu – tas ir atkarīgs no katra dalībnieka pieņemtajiem lēmumiem!

Pensiju 2. līmeņa dalībnieka tiesības:

- vienu reizi gadā mainīt līdzekļu pārvaldītāju;
- divas reizes gadā mainīt ieguldījumu plānu pie viena pārvaldītāja.

Informāciju var iegūt, vēršoties personīgi jebkurā VSAA klientu apkalpošanas centrā vai izmantojot portālā www.latvija.lv šādus e-pakalpojumus:

- informācija par valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieka reģistrāciju un ieguldījuma plāna izvēli;
- valsts fondēto pensiju shēmas (pensiju 2. līmeņa) dalībnieka konta izraksts;
- informācija par valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītāja un ieguldījuma plāna maiņu.

Kad var izmantot pensiju 2. līmenī uzkrāto kapitālu

Pensiju 2. līmenī uzkrāto pensijas kapitālu izmanto, sasniedzot valstī noteikto pensionēšanās vecumu un pieprasot vecuma pensiju.

Kā var izmantot

- apvienot ar pensiju 1. līmeņa kapitālu un saņemt vienu pensiju;
- iegādāties mūža pensijas apdrošināšanas polisi paša izvēlētā apdrošināšanas sabiedrībā.

Ja persona izvēlēsies iegādāties mūža pensijas apdrošināšanas polisi, VSAA sniegs informāciju par pensiju 2. līmenī uzkrātā kapitāla lielumu un apdrošināšanas sabiedrībām, kas nodrošina mūža pensijas apdrošināšanas polises iegādi. Katra apdrošināšanas sabiedrība ir noteikusi minimālo pensiju 2. līmenī uzkrātā kapitāla apmēru, kas dod tiesības iegādāties mūža pensijas apdrošināšanas polisi.

Kopš **2020. gada 1. janvāra** personai ir tiesības izvēlēties, kam novirzīt pensiju 2. līmenī uzkrāto kapitālu, gadījumā ja viņa nomirst līdz vecuma pensijas piešķiršanai:

- ieskaitīt valsts pensiju speciālajā budžetā (tad kapitāls tiks ņemts vērā, aprēķinot apgādnieka zaudējuma pensiju);
- pievienot citas personas pensiju 2. līmenī uzkrātajam kapitālam;
- atstāt mantošanai Civillikumā noteiktajā kārtībā.

Pensiju 2. līmeņa dalībnieks savu izvēli var mainīt.

Ja pensiju 2. līmeņa dalībnieks nebūs izdarījis izvēli, pensijas kapitālu ieskaitīs valsts pensiju speciālajā budžetā.

Mantot varēs arī 80 procentus no pensiju 2. līmenī uzkrātā pensijas kapitāla, kas uzkrāts līdz 2019. gada 31. decembrim; 20% pensiju 2. līmenī uzkrātā pensijas kapitāla tiks ieskaitīti valsts pensiju speciālajā budžetā. Mantot nevarēs pensijas kapitālu, kas ir mazāks par 35% no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta.

Pensiju 3. līmenis

Regulē likums

*Par privātajiem
pensiju fondiem*

(Spēkā kopš 1998. gada 1. jūlija)

Pensiju 3. līmenis – privātā brīvprātīgā pensiju shēma – paredz ikviena brīvprātīgu izvēli – veidot papildu uzkrājumus savai pensijai, veicot iemaksas privātajos pensiju fondos. Privātā pensiju fonda galvenais uzdevums ir nodrošināt uzkrāto pensiju izmaksu pensionētajiem strādājošajiem, kuri ir veikuši regulāras

iemaksas pensiju fondā. Pensiju fondos uzkrātie naudas līdzekļi tiek ieguldīti galvenokārt akciju un fiksēta ienākuma vērtspapīru tirgū.

Pensiju plāna dalībnieki var piedalīties pensiju plānā gan tieši, gan ar savu darba devēju starpniecību. Uzkrātais kapitāls ir privātpersonas īpašums neatkarīgi no tā, kas veicis iemaksas, turklāt uz to **attiecas mantojuma tiesības**.

Pensiju plānā norādītais pensionēšanās vecums nevar būt mazāks par 55 gadiem. Tas nozīmē, ka, veicot iemaksas privātajā pensiju fondā, var iegūt tiesības uz uzkrāto papildpensiju **no 55 gadu vecuma**.

⇒ **SVARĪGI!**

- Var saņemt atpakaļ iedzīvotāju ienākuma nodokli par pensiju 3. līmenī iemaksāto summu.

Papildu informāciju var iegūt:

- www.lm.gov.lv
- www.vsaa.gov.lv
- www.latvija.lv
- www.manapensija.lv
- www.fktk.lv

Sociālais dienests un sociālais darbs

Kas ir sociālais dienests?

Sociālais dienests ir pašvaldības izveidota iestāde, kas nodrošina sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu un pakalpojumu administrēšanu konkrētās pašvaldības administratīvajā teritorijā.

Kas strādā sociālajā dienestā?

Ja pašvaldības teritorijā iedzīvotāju skaits pārsniedz 3000, ar klientiem strādā ne mazāk kā trīs šādi sociālā darba speciālisti:

- sociālais darbinieks darbam ar ģimenēm un bērniem;
- sociālais darbinieks darbam ar pilngadīgām personām;
- sociālās palīdzības organizators.

Sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību sociālajā dienestā ir tiesības sniegt personām ar atbilstošu izglītību:

- **sociālajiem darbiniekiem**, kuri ieguvuši otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā;
- citiem sociālā darba speciālistiem (**sociālās palīdzības organizatori, sociālie rehabilitētāji, sociālie aprūpētāji**), kuri ieguvuši pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas vai sociālās palīdzības sniegšanas jomā;
- citiem speciālistiem (piemēram, ģimenes asistentiem, aprūpētājiem u. c.), kuri ieguvuši profesionālo vidējo izglītību sociālās aprūpes jomā vai arī apguvuši profesionālās prasmes un iemaņas attiecīgā mācību programmā.

Kas ir sociālais darbs?

Sociālais darbs ir profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus.

Kas ir psihosociālā palīdzība?

Psihosociālā palīdzība ir sociālā darba virziens, kura nolūks ir palīdzēt indivīdam un ģimenei risināt starppersonu un sociālās vides problēmas, sniedzot psiholoģisku un sociālu atbalstu.

Ko dara sociālais darbinieks?

- palīdz risināt klienta sociālās problēmas, piesaistot nepieciešamos resursus, tostarp sociālos pakalpojumus, un koordinējot dažādu jomu speciālistu sadarbību problēmas risināšanā;
- veic klienta individuālo vajadzību, risku un personisko resursu izvērtējumu, vajadzības gadījumā apsekojot klientu dzīvesvietā;
- sastāda plānu, kā risināt klienta sociālo gadījumu, vienojas ar klientu par viņa līdzdarbību plāna īstenošanā;
- veicina klienta patstāvību un spēju pašam risināt savas problēmas;
- veido sadarbību ar citiem speciālistiem, lai risinātu klienta situāciju;
- pārstāv klienta intereses un tiesības citās institūcijās;
- veido klienta lietu, kurā dokumentē sociālā gadījuma risināšanas gaitu;
- veido pašpalīdzības grupas un vada atbalsta grupas klientiem;
- informē iedzīvotājus par viņu tiesībām un iespējām saņemt sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus;

- organizē un veic preventīvo sociālo darbu, lai novērstu sociālo problēmu rašanos;
- analizē sociālo problēmu cēloņus un izstrādā priekšlikumus, kā tās risināt gan vietējās kopienas, gan valsts līmenī;
- sekmē iedzīvotāju līdzdalību sociālās politikas veidošanā un pašpalīdzības programmu attīstību.

Kādās situācijās var doties uz sociālo dienestu?

Savas pašvaldības sociālajā dienestā persona un/vai ģimene var meklēt palīdzību, ja tā nonākusi situācijā, ar kuru pati saviem spēkiem nevar tikt galā, neprot to risināt:

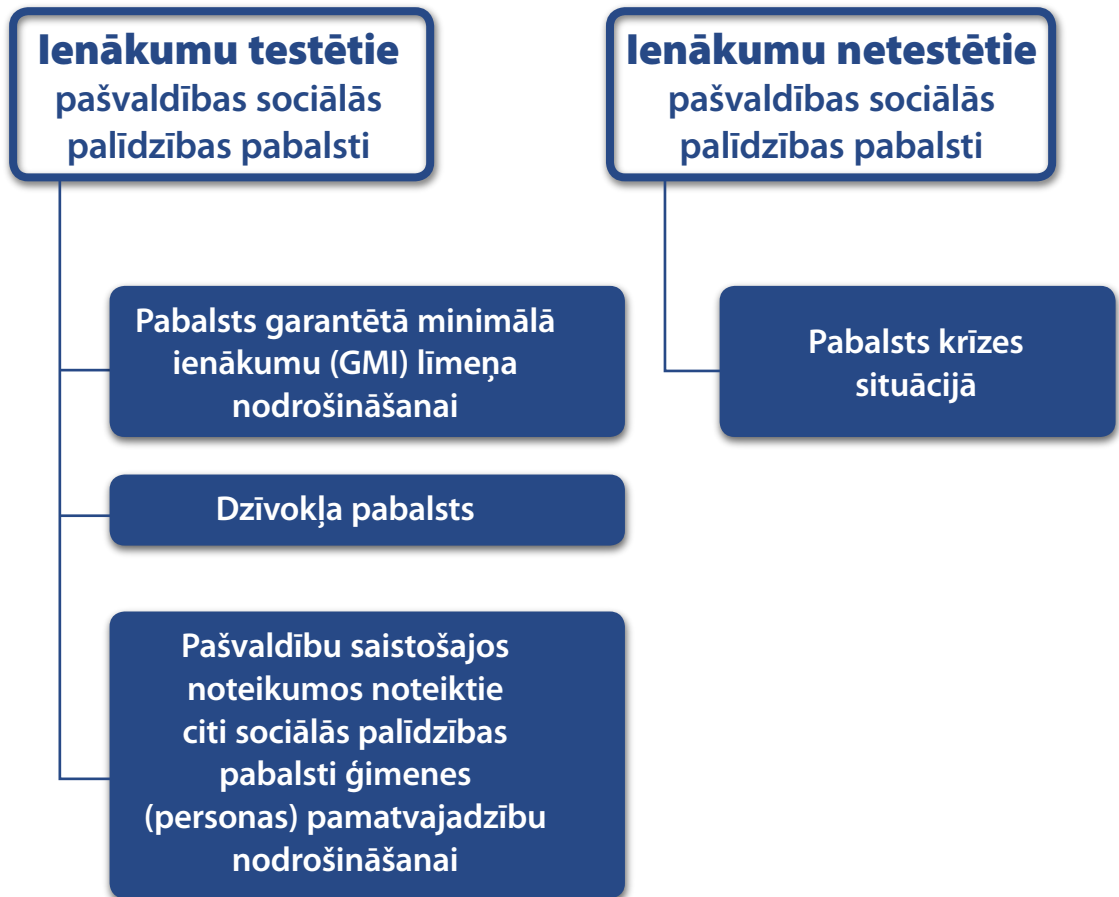
- krīzē (nelaimes gadījums, ugunsgrēks, zādzība, miris kāds tuvinieks, citas no personas vai ģimenes neatkarīgu apstākļu radītas situācijas utt.);
- ja pēkšņi zaudēts darbs vai persona nonākusi materiālās grūtībās;
- darbspēju un/vai aprūpes spēju zudums;
- problēmas ģimenes savstarpējās attiecībās, komunikācijā;
- vardarbības gadījumos (emocionāla, fiziska, seksuāla, ekonomiska utt.);
- atkarības un/vai līdzatkarības problēmas utt.

Par nepieciešamo palīdzību sociālajam dienestam var paziņot arī kaimiņi, paziņas, radnieki un vienkārši garāmgājēji, iespējami precīzi aprakstot personas datus un atrašanās vietu. Sociālā darba speciālists var noformēt iesniegumu pēc personas mutiski stāstītā.

Papildu informāciju var iegūt:

- <http://www.lm.gov.lv/lv/nozares-politika/socialais-darbs>
- <https://www.lps.lv/lv/kontakti/pasvaldibu-kontakti>

Pašvaldības sociālā palīdzība

Sociālo palīdzību klientam sniedz, pamatojoties uz viņa materiālo resursu – ienākumu un īpašuma – izvērtējumu, individuāli paredzot katra klienta līdzdarbību.

Lai saņemtu sociālo palīdzību, jāvēršas savas **pašvaldības sociālajā dienestā** ar **iesniegumu**, un pašvaldības sociālā dienesta sociālā darba speciālists sadarbībā ar iesniedzēju pašvaldības informācijas sistēmā elektroniski sagatavos **iztikas līdzekļu deklarāciju**, izmantojot valsts un pašvaldības informācijas sistēmās esošos datus un iesniedzēja papildus iesniegtos dokumentus.

Deklarācijai jāpievieno šādi dokumenti:

- darba ņēmējs deklarācijai pievieno darba devēja izziņu par darba samaksu (neto) par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem;
- saimnieciskās darbības veicējs deklarācijai pievieno izziņu par ienākumiem no saimnieciskās darbības par pēdējiem pilniem trim kalendāra mēnešiem;
- pārskatu no katra atvērtā kredītiestādes maksājuma vai pasta norēķinu sistēmas konta par pēdējo pilnu trīs kalendāra mēnešu ienākumiem un saņemtajiem maksājumiem.

Sociālās palīdzības mērķis ir sniegt materiālu atbalstu trūcīgām, maznodrošinātām un krīzes situācijā nonākušām ģimenēm vai atsevišķi dzīvojošām personām, lai nodrošinātu to pamatvajadzības un veicinātu darbaspējīgo personu līdzdarbību savas situācijas uzlabošanā.

Sociālās palīdzības pabalstus un citu materiālo atbalstu pašvaldība izmaksā no sava budžeta.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteikti šādi sociālās palīdzības pabalstu veidi:

1) Pabalsts garantētā minimālā ienākumu (turpmāk – GMI) līmeņa nodrošināšanai, ko piešķir par **trūcīgu** atzītai ģimenei vai atsevišķi dzīvojošai personai:

- valsts noteiktais GMI līmenis ir **64,00 eiro** personai mēnesī (kopš 2020. gada);
- pašvaldība saistošajos noteikumos var noteikt citu GMI līmeni dažādām iedzīvotāju grupām (piemēram, bērniem, vecuma un invaliditātes pensijas saņēmējiem), kas nevar būt zemāks par **64,00 eiro** un augstāks par **128,06 eiro**;
- pašvaldība saistošajos noteikumos var noteikt piemaksu pie pabalsta GMI līmeņa nodrošināšanai saņēmējam, kuram visi apgādājamie ir nepilngadīgi, kuras apmērs ir **64,00** vai vairāk eiro mēnesī.

Pabalstu GMI līmeņa nodrošināšanai **aprēķina kā starpību** starp Ministru kabineta vai pašvaldības noteikto GMI līmeni katram ģimenes loceklim un trūcīgas ģimenes (personas) kopējiem ienākumiem, izmantojot šādu formulu:

$P = GMI \times n - I$, kur
P – pabalsta summa;
GMI – Ministru kabineta vai pašvaldības noteiktais garantētais minimālais ienākumu līmenis;
n – ģimenes locekļu skaits;
I – ģimenes (personas) vidējie mēneša ienākumi, kas novērtēti atbilstoši normatīvajiem aktiem par ģimenes (personas) atzīšanu par trūcīgu.

2) Dzīvokļa pabalsts, ko piešķir par **trūcīgu** vai **maznodrošinātu** atzītai ģimenei vai atsevišķi dzīvojošai personai:

- īres un komunālo maksājumu segšanai;
- kurināmā iegādei;
- citu ar dzīvokļa maksājumiem saistīto izdevumu segšanai.

Dzīvokļa pabalstu var pieprasīt ģimene (persona), kura dzīvo īpašumā esošā vai īrētā mājoklī konkrētajā pašvaldībā un tur ir deklarējusi savu dzīvesvietu. Ja mājoklis tiek īrēts, ir jābūt noslēgtam īres līgumam par nekustamā īpašuma lietošanu. Normatīvajos aktos **nav noteikts**, cik ilgi ģimenei (personai) ir jādzīvo pašvaldībā, lai saņemtu sociālo palīdzību.

Pašvaldība saistošajos noteikumos nosaka pabalsta apmēru vai normatīvus tā aprēķināšanai, izmaksas kārtību un personas, kuras ir tiesīgas saņemt šo pabalstu.

Pabalstu var izmaksāt gan skaidrā naudā, gan veicot pārskaitījumu nama apsaimniekotajam vai pakalpojumu sniedzējiem (gāze, elektrība utt.). Tāpat pabalsts var tikt izsniegts natūrā, t. i., piegādājot kurināmo vai apmaksājot kurināmā iegādi.

3) Citi sociālās palīdzības pabalsti ģimenes (personas) pamatvajadzību nodrošināšanai:

- ēdienam;
- veselības aprūpei.

Pabalsta mērķim ir jābūt kādai no likumā noteiktajām pamatvajadzībām: ēdiens, apģērbs, veselības aprūpe, obligātā izglītība.

Pabalstu veidus, apmēru, izmaksas kārtību un personas, kuras ir tiesīgas saņemt šos pabalstus, nosaka pašvaldības saistošajos noteikumos.

4) Pabalsts krīzes situācijā, ko piešķir, neizvērtējot materiālo situāciju:

Krīzes situācija ir situācija, kurā ģimene (persona) katastrofas vai citu no ģimenes (personas) gribas neatkarīgu apstākļu dēļ pati saviem spēkiem nespēj nodrošināt savas pamatvajadzības un tai ir nepieciešama psihosociāla vai materiāla palīdzība.

Pabalsta apmēru un nosacījumus tā saņemšanai nosaka katra pašvaldība saistošajos noteikumos.

Pašvaldībai,

- kuras teritorijā persona deklarējusi savu dzīvesvietu, ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību. Atbalsts tiek sniegts, kamēr saglabājas objektīvi apstākļi, kuru dēļ ģimene (persona) saviem spēkiem nevar atrisināt vai uzlabot esošo situāciju.
- Pieteikties sociālajai palīdzībai var tajā pašvaldībā, kurā ir deklarēta vai reģistrēta personas dzīvesvieta. **Personai** ir pienākums deklarēt dzīvesvietu viena mēneša laikā, kopš tā pastāvīgi dzīvo jaunajā dzīvesvietā.
- Ja nepieciešams, personu, kura ir bez mājokļa, ar naktspatversmi vai patversmi, informāciju un konsultācijām, kā arī ar **vienreizēju materiālu palīdzību** nodrošina pašvaldība, kuras teritorijā šī persona atrodas.

Papildu informāciju var iegūt:

- www.lm.gov.lv/lv/nozares-politika/sociala-palidziba
- www.lps.lv/lv/kontakti/pasvaldibu-kontakti

Sociālie pa

Sociālos pakalpojumus sniedz, pamatojoties uz sociālā darba speciālista veiktu personas individuālo vajadzību un resursu novērtējumu. Sociālos pakalpojumus nodrošina klienta dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai, un tikai tad, ja šāds pakalpojumu apjoms nav pietiekams, tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija ilgstošas aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

kalpojumi

Sociālie pakalpojumi ir pasākumu kopums, kas vērsts uz personu sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu vai uzlabošanu, lai nodrošinātu viņu iekļaušanos sabiedrībā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums nosaka atbildības dalījumu iedzīvotāju nodrošināšanā ar sociālajiem pakalpojumiem starp valsti un pašvaldībām.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtību nosaka Ministru kabineta 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138 *Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtību.*

Pašvaldības finansētie sociālie pakalpojumi:

- **aprūpe mājās** – pakalpojumi mājās pamatvajadzību apmierināšanai personām, kuras objektīvu apstākļu dēļ nevar sevi aprūpēt (tostarp mobilās aprūpes brigādes, drošības pogas pakalpojums, ēdiens uz mājām u. tml.);

- **sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija dienas centrā** – institūcija, kas dienas laikā nodrošina sociālās aprūpes un sociālās

rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo prasmju attīstību, izglītošanu un brīvā laika pavadīšanas iespējas personām ar garīga rakstura traucējumiem, invalīdiem, bērniem no trūcīgām ģimenēm un ģimenēm, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, kā arī personām, kuras sasniegušas vecumu, kas dod tiesības saņemt valsts vecuma pensiju;

- **servisa dzīvoklis** – dzīvoklis, kas tiek izīrēts un ir pielāgots personai ar smagiem funkcionālajiem traucējumiem, lai palielinātu personas iespējas dzīvot patstāvīgi un aprūpēt sevi;

- **grupu māja vai dzīvoklis** – atsevišķs dzīvoklis vai māja, kurā personām ar garīga rakstura traucējumiem nodrošina individuālu atbalstu sociālo problēmu risināšanā;

- **specializētā darbnīca** – darbnīcas, kurās izveidotas darba vietas un nodrošināts speciālistu atbalsts redzes un dzirdes invalīdiem vai personām ar garīga rakstura traucējumiem;

- **krīzes centrs** – sociālā institūcija, kurā tiek sniegta īslaicīga

psiholoģiska un cita veida palīdzība krīzes situācijā nonākušām personām (arī ģimenes atbalsta centrs, krīzes un uzticības telefons u. tml.);

- **patversme** – sociālā institūcija, kas personām bez noteiktas dzīvesvietas vai krīzes situācijā nonākušām personām nodrošina īslaicīgas uzturēšanās iespējas, uzturu, personiskās higiēnas iespējas un sociālā darba speciālistu pakalpojumus;
- **naktspatversme** – sociālā institūcija, kas personām bez noteiktas dzīvesvietas vai krīzes situācijā nonākušām personām nodrošina naktsmītni, vakariņas un personiskās higiēnas iespējas;
- **sociālā rehabilitācijas pakalpojumi dzīvesvietā** – pakalpojumi, kas nav saistīti ar personas pārcelšanos uz citu dzīvesvietu un kur tiek veikta profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus;
- **sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijā** – pakalpojumi, kurus persona saņem institūcijā un kur tiek pielietots metožu kopums ar mērķi saglabāt un iespēju robežās uzlabot pakalpojuma saņēmēja pašaprūpes un funkcionēšanas spējas.

Lai saņemtu pašvaldības finansētos sociālos pakalpojumus, personai vai viņas likumiskajam pārstāvim jāvēršas tās pašvaldības **sociālajā dienestā**, kuras teritorijā persona ir reģistrējusi savu pamatdzīvesvietu, iesniedzot šādus dokumentus:

- 1) **iesniegumu;**
- 2) **ģimenes ārsta izziņu;**

3) psihiatra atzinumu par personas psihisko veselību un speciālajām (psihiatriskajām) kontrindikācijām sociālo pakalpojumu saņemšanai (attiecināms tikai uz personām ar garīga rakstura traucējumiem, ja tās vēlas saņemt aprūpi mājās (tostarp drošības pogas pakalpojumu), pakalpojumu grupu mājā (dzīvoklī), pusceļa mājā, dienas aprūpes centrā, specializētās darbnīcas pakalpojumu, īslaicīgās sociālās aprūpes jeb atelpas brīža pakalpojumu vai pakalpojumu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā);

4) **dokumentus par ienākumiem**, ja personai jāveic maksājums par sociālo pakalpojumu un pašvaldībai nav pieejama šāda informācija;

5) **citus dokumentus**, ja tie nepieciešami lēmuma pieņemšanai par atbilstoša sociālā pakalpojuma piešķiršanu.

Sociālais dienests **mēneša laikā** pēc dokumentu saņemšanas izvērtē personas atbilstību pakalpojuma saņemšanai izvirzītajiem kritērijiem un informē par sociālā pakalpojuma piešķiršanu vai atteikumu.

Klientam ir pienākums samaksāt par saņemtajiem **ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem ne vairāk kā 90% apmērā no pensijas**, ieskaitot piemaksu pie pensijas, bet ne vairāk kā saņemtā pakalpojuma izmaksas attiecīgajā institūcijā.

Ja klients vai viņa apgādnieks nespēj samaksāt par sociālās aprūpes vai sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta līdzekļiem.

Valsts finansētie sociālie pakalpojumi

Valsts finansē ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus **ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā** (valsts, pašvaldību vai privātpersonu dibinātā):

- **pilngadīgām neredzīgām personām;**
- **personām ar smagiem un ļoti smagiem garīga rakstura traucējumiem** (ar 1. un 2. grupas invaliditāti).

Tehnisko palīglīdzekļu pakalpojums ir pieejams personām ar invaliditāti, personām, kurām tehniskais palīglīdzeklis nepieciešams funkcionālās mazspējas novēršanai, personām ar prognozējamu invaliditāti un personām ar anatomiskiem defektiem.

Personai tiek veikta funkcionālo spēju novērtēšana, atbilstošā tehniskā palīglīdzekļa izgatavošana, pielāgošana, lietošanas apmācība, remonts, aprites nodrošināšana, atsevišķos gadījumos arī piegāde personas dzīvesvietā.

Tehniskie palīglīdzekļi ir aprīkojums vai dažādas tehniskās sistēmas, kas novērš, kompensē, atvieglo vai neitralizē funkcijas pazeminājumu vai invaliditāti.

- Lai saņemtu **ortozes, protēzes, ortopēdiskos apavus, personiskās aprūpes palīglīdzekļus, personiskās pārvietošanās līdzekļus**, personai vai tās likumiskajam pārstāvim jāvēršas **Nacionālā rehabilitācijas centra Vaivari Vaivaru Tehnisko palīglīdzekļu centrā** ar iesniegumu, kurā norāda:

- 1) personas datus;
- 2) invaliditātes grupu, ja tāda noteikta;

- 3) nepieciešamā tehniskā palīglīdzekļa veidu un mērķi;
 - 4) vai nepieciešamība pēc tehniskā palīglīdzekļa saistīta ar ceļu satiksmes negadījumu, nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību un vai personas veselība ir bijusi apdrošināta;
 - 5) vai persona vēlas saņemt tehniskā palīglīdzekļa pakalpojumu centrā vai pie cita tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumu sniedzēja, veicot līdzmaksājumu un iegādājoties tehnisko palīglīdzekli īpašumā.
- Iesniegumam papildus pievieno ārstējošā ārsta, ergoterapeita vai funkcionālā speciālista atzinumu tehniskā palīglīdzekļa saņemšanai.

• Lai saņemtu **tiflotehniku** (personām ar vidējas vai smagas pakāpes redzes funkcionāliem traucējumiem vai anatomiskiem defektiem), personai vai tās likumiskajam pārstāvim jāvēršas Latvijas Neredzīgo biedrībā ar iesniegumu, kurā norāda:

- 1) personas datus;
- 2) nepieciešamo tehnisko palīglīdzekli;
- 3) funkcionālo traucējumu aprakstu.

Iesniegumam papildus pievieno ģimenes ārsta vai atbilstošas specialitātes ārstniecības personas atzinumu tehniskā palīglīdzekļa saņemšanai. Nepieciešamības gadījumā Latvijas Neredzīgo biedrība sazinās ar Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju, lai noskaidrotu papildu informāciju par personai noteikto invaliditāti.

• Lai saņemtu **surdotehniku** (personām ar vidējas vai smagas pakāpes dzirdes funkcionāliem traucējumiem vai anatomiskiem defektiem), personai vai tās likumiskajam pārstāvim jāvēršas Latvijas Nedzirdīgo savienībā ar iesniegumu, kurā norāda:

- 1) personas datus;
- 2) nepieciešamo tehnisko palīgīdzekli;
- 3) funkcionālo traucējumu aprakstu.

Iesniegumam papildus pievieno ģimenes ārsta vai atbilstoša speciālista atzinumu tehniskā palīgīdzekļa saņemšanai. Ja persona vēlas saņemt kaula vadāmības dzirdes aparātu, aizauss dzirdes aparātu vai kabatas dzirdes

aparātu, papildus iepriekš minētājiem dokumentiem persona pievieno audiogrammu, kuras derīguma termiņš ir viens gads no tās izsniegšanas dienas. Nepieciešamības gadījumā Latvijas Neredzīgo savienība sazinās ar Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju, lai noskaidrotu papildu informāciju par personai noteikto invaliditāti.

Tehnisko palīgīdzekļu saņemšana tiek organizēta rindas kārtībā.

Steidzamības kārtā tehniskos palīgīdzekļus ir tiesības saņemt:

- 1)** personām ar pirmreizējiem funkcionāliem traucējumiem;
- 2)** personām ar prognozējamu invaliditāti (ja individuālajā rehabilitācijas plānā norādīta nepieciešamība pēc tehniskā palīgīdzekļa);
- 3)** bērniem;
- 4)** grūtniecēm (ja antropometrisko rādītāju izmaiņu dēļ jānomaina iepriekš saņemtais tehniskais palīgīdzeklis);
- 5)** nodarbinātām personām, ja tehniskais palīgīdzeklis nepieciešams darba pienākumu veikšanai;
- 6)** personām, kuras apgūst izglītības programmu, ja tehniskais palīgīdzeklis nepieciešams izglītības programmas apguvē.

Lai saņemtu tehnisko palīgīdzekli steidzamības kārtā, personai jāiesniedz apliecinājums vai iesniegumā jānorāda, ka persona atbilst kādai no iepriekš minētajām grupām.

Noderīga informācija

VSIA Nacionālais rehabilitācijas centrs *Vaivari*

Vaivaru Tehnisko palīgīdzekļu centrs

Ventpils iela 53, Rīga, LV-1002

67552350

e-pasts: vtpc@nrc.lv

Latvijas Nedzirdīgo biedrība

Braila iela 3 (iepriekš Pāles iela 14/1), Jugla, Rīga, LV-1024

67532607

e-pasts: info@lnbiedriba.lv

Latvijas Nedzirdīgo savienība

Elvīras ielā 19, k-2, Rīga, LV-1083

Mob. telefons/SMS: 26278525

e-pasts: lns@lns.lv

VSAA tālrunis konsultācijām: 64507020

(zvana tarifs atkarīgs no izvēlētā operatora).

Rakstiet: konsultacijas@vsaa.gov.lv –

VSAA speciālisti izskatīs un sniegs atbildi.

VSAA klientu apkalpošana klātienē

Aizkraukle – Lāčplēša iela 1

Alūksne – Baložu bulvāris 3

Balvi – Partizānu iela 14

Bauska – Uzvaras iela 1

Cēsis – Vaļņu iela 13

Daugavpils – Ģimnāzijas iela 10

Dobeles – Brīvības iela 10b

Gulbene – Ozolu iela 2a

Jēkabpils – Rīgas iela 152

Jelgava – Pasta iela 43

Jūrmala – Ventspils šoseja 32

Krāslava – Skolas iela 7

Kuldīga – Pilsētas laukums 2

Liepāja – Graudu iela 50

Limbaži – Rīgas iela 16

Līvāni – Rīgas iela 77

Ludza – Raiņa iela 16

Madona – Raiņa iela 3

Ogre – Brīvības iela 33

Preiļi – Raiņa bulvāris 19

Rēzekne – Viļānu iela 8

Rīga – Fridriķa iela 9

Rīga – Mārupes iela 1

Rīga – Raunas iela 64

Rīga – Talejas iela 1

Saldus – Avotu iela 12

Sigulda – Šveices iela 12

Smiltene – Dārza iela 3

Talsi – Kareivju iela 7

Tukums – Raudas iela 12a

Valka – Rīgas iela 13

Valmiera – Meža iela 7

Ventspils – Lakstīgalu iela 1

Informācija aktuāla uz 2020. gada 1. janvāri

Labklājības ministrija

Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

